

kulatlansága idején életbevágó szükségünk van. Jó tudni és szinte erkölcsi parancs volna minden nevelőnek tudni, hogy ez a gyermek tiszta és gyöngédlelkű ember erős és férfias tudott lenni minden igazságtalan intencióval szemben, hogy lelkiismereti szaván kívül semmiféle parancsnak nem hódolt s hogy amint respektálni tudta a korszellem teremtő értékeit, ugyanoly erővel el tudta magától háritani a kor lázas, beteges hullámveréseit.

Jó ember volt, gondolkodó ember volt, a megértésben gyöngéd s a cselekvésben határozott, Elmélete mélyen szántott, de sohasem elégedett meg magával az elmélettel. A felismert jó gyakorlására mindég kész volt s a jó gyakorlására másokat is kész volt odaállítani. Sok embert tett megfelelő helyre. Emberismerete talán cserbe hagyta néha, jó szándéka soha. A magyar pedagógiának feltétlen nagy értéke volt s a magyar szellemfejlődésnek s a magyar jövőnek igazi életmentő ereje lenne, ha a mai kaotikus forrongásból a Schnelleri Lélek erejével ki tudna emelkedni.

Kemény Gábor.

Kultúrfeladataink a Felvidéken

Középeurópa történetének közelmúlt eseményei drámai gyorsasággal peregtek le. Ügyszólván máról-holnapra változtatták meg a páris-környéki békék teremtette mesterkelt államjogi helyzetet s ezzel, t. i. a rendezés alapjául szolgáló népi elv győzelmével, igazolták a felvideki magyar kisebbség kultúrasszimilálásának teljes csődjét.

A bécsi döntés révén keletkezett helyzet merőben más feladatok elé állította a magyar művelődéspolitikát. Tavaly februárban, éppen e lap hasábjain, még azt a kisebbségvédelmi tételt hirdettük, hogy az anyagi romlás mutató jelenségeit a szellem erőfeszítéseivel ellensúlyozzuk s e célból „a két államterület magyarsága (politikamentes!) szakképviselési alapon érintkezzék egymással. Ez az elgondolás a mi esetünkben azt jelentené, hogy kísérjük nagyobb és főként mélyebb figyelemmel az utódállamok nevelésügyi mozgalmait s eredményeinkről kölcsönösen (szaklapok hasábjain!) számoljunk be.”¹ A bécsi döntés után a délfelvideki magyarság szellemi védelme azonban már nem kezelhető a magyar—cseh viszony pusztá függvényeként, hanem mint az anyaország művelődési hálózatába visszatért országrészt kell a cimben foglalt kérdés szempontjából megvizsgálnunk.

Mindenekelőtt le kell szögeznünk azt a reális felismerést, hogy valóban létezik „felvidéki szellemiség”, amely az ú. n. belterjes magyarság gondolatvilágával — főleg társadalompolitikai tekintetben — eltér.²

Ezt a magától értetődő igazságot azért kellett mindjárt fejtegeté-

¹ Wagner Ferenc: Szlovenszkoí magyar pedagógusok, Nevelésügyi Szemle, 1936 2—3. sz. 133.

² V. ö. az azóta már megszűnt Magyar Írás 1932—37. évf.-t s főlem A cseh-szlovák nacionalizmus történetírása (Történetírás kiadása, Bp., 1938.) c. dolgozatot.

seink élére állítani, mert minden önhízegő, tetszetős felfogás, amely nem számol a felvidéki szellemi szerkezeti sajátosságaival, már eleve lemondott a dolgok józan megítéléséről.

Ha a felvidéki magyarság szellemi szinképét akarjuk felvázolni, akkor legfőbb magyarázó elvül meg kell állapítanunk azt, hogy a *természettudományi-szociológiai* érdeklődés túlteng a *történetiség* rovására. Közei megvilágításba helyezi ezt az a körülmény, hogy a Felvidék magyarsága a tizennyolcas államfordulat tényével gyökeresen kiszakadt az anyaország történelmi légköréből s a világszerte dúló eszmei harcban csak a népiségtől idegen cseh-szellemű propaganda találhatott hozzá közvetlen kapcsolatot.

Az összeomlást követő esztendőök nemzeti megújhodása, valamint a vallásos gondolat Prohászka Ottokár nevéhez fűzhető renaissance-a tehát nem válhatott az otrekedt magyarság nagy élményévé. Két évtizedes fejlődésükből így kiesett a nemzeti és vallásos gondolatnak *történeti magyar* értelmezése s a kisebbségi nemzedék magyarság szemléletében már sűrűn megjelenik a cseh történettudomány hűbéri színezetű magyarságképe.

Ha magyarságunk lényegét nem azonosítjuk a retorika önámításaival, akkor a világnézeti szakadékot kell műveléspolitikánknak elsősorban áthidalnia. Ennek a megállapításnak az időszerűségét szolgálják felvidéki pedagógusaink forrásértékű szavai is:³ „hálásak lennénk, ha átsegítenének minket ezen a *szellemi tájékozatlanságon* s mihamarabb bekapcsolnának a munkába... s eddigi erőnket, értékeinket, hogyan lehetne a lehető leghamarabb beilleszteni az egyetemes magyar szellemi, nevezetesen nevelésügyi munkába, illetőleg *milyen sajtóságos feladatok várhatnak ott reánk.*“

A konkrét munkaterv megjelölését illetően felfogásunk lényege a „kiegyenlítődés“ szempontjain nyugszik s éppen ezért nem lehet kormányzati cél a felvidéki iskolák *számszerű* gyarapítása, ivel hiányok e téren ott úgysem észlelhetők. Kíváncsú lenne azonban, hogy a magyarság nyelvi jogai — a nemzetiségi arányszám szerint — pontosan érvényesüljenek a volt csehszlovák állami iskolákban is, mert a két évtizedes magyarellenés iskolapolitika intézményes jóvátételének ez egyik hatékony eszköze. Szombatfalvy György⁴ részletes és pontos, hivatalos adatokon alapuló kimutatása szerint 1918-ban 996 népiskola működött a belvedere-i döntés alapján visszacsatolt területen, 1808 tanítóval; ma pedig ugyanezen a területen 1167 iskola áll, 3571 tanítóval. Hatalmas számszerű fellendülés tanui vagyunk akkor, amidőn az iskolák gyarapodása 17·1 %, a tanítóké pedig 97·9 %. Csakhogy a fenti növekedés teljes egészében az állami és községi (jórészt cseh és szlovák tanítási nyelvű) népiskolákat érintette, viszont a magyarságukat megőrző felekezeti jellegű iskolák (iskolafenntartók szerint 5·2 %-26·4 %-ig, tanítóikat véve alapul pedig 5 %-44·8 %-ig terjedő) rendkívüli arányú veszteséget szenvedtek.

³ Részlet a felszabadult Érsekújvárból 1938. nov. 16-án, címemre érkezett levélből.

⁴ Szombatfalvy György: A népoktatás a Felvidéken. (Néptanítók Lapja, 1938. nov. 15. sz.)

Megjegyzendő, sokkal kedvezőtlenebb ránk nézve az iskolák számbeli elosztása abban az esetben, hogyha az összehasonlítást a fennmaradó iskolafajoknál is megkíséreljük.⁵

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a vegyes, vagy a tisztán nemzetiségi nyelvterületen lévő népiskolák tanerőitől egyelőre nem várhatunk nagyobb teljesítményeket. Ez az általában érvényes megállapításunk azonban nem lehet az esetleges mulasztásoknak a magyarázó oka. Európai színvonalú kisebbségpolitikánk ugyanis már jóelőre gondoskodott róla, hogy a felvidéki szlovák népoktatás problematikája is teljes megoldást nyerjen a m. kir. kormány 1935. december 23-án 11.000/1935. M. E. szám alatt kiadott rendeletének korszerű végrehajtásával. Az új rendszer mellett: 1. az anyanyelvi és a szülőföldismereti tantárgyat (anyanyelvi beszéd- és értelemgyakorlat és ennek keretében a szülőföld ismerete, olvasás, írás, fogalmazás, helyesírás és nyelvi magyarázat, ének), valamint a számtani, természeti és gazdasági ismeretek (számolás és mérés, természetrajz, természettan és végytan, gazdaságtan és háztartástan, egészségtan), vagyis a reáliák, a rajz és kézimunka oktatása a tanulók anyanyelvén; 2. a magyar nyelvi és nemzeti ismereti tantárgyak, tehát a magyar beszéd- és értelemgyakorlat, olvasás és olvasmánytárgyalás, földrajz, történelem, polgári jogok és kötelességek (humaniorák), valamint a testnevelés oktatása magyar nyelven történik; a 4—6. osztályban pedig megcserélődik a rendszer és a számtani, természeti és gazdasági ismeretek magyar nyelven, a földrajzi, történelmi és állampolgári ismeretek az anyanyelven ismétlendők és kérendők számon, illetőleg fejlesztendők.⁶

Kisebbségi oktatásügyünknek ez a legújabb szabályozása, nemcsak sajátos szempontjai, de költségvetési okoknál fogva is a magyar nemzetiségpolitika legsikerültebb alkotásának mondható. E kormányrendelet — rendkívüli rugalmasságánál fogva — nem merevíti majd meg a különleges feladatokkal terhelt kisebbségi tanító munkáját, hanem éppen ellenkezőleg, egyéni leleményességének igen kedvező lehetőségeket is biztosít.⁷

Kisebbségi népoktatásunk általános keretei ennél fogva korszerűek, csupán a helyi viszonyokra is figyelemmel lévő belső tartalommal szükséges azokat megöltöntenünk. Néhány év eredményes tanítói át- és továbbképzése s az itt szerzett ismereteknek a hasznosítása nyomán feltétlenül megjelenik a kétféle világszemléletnek a szintézise. E munkába szükségyszerűen bekapcsolódnak a különleges szempontok alapján írandó tankönyvek is, amelyek a cseh történelemszemlélettel a főbb kérdésekben — természetesen a gyermeki értelem szintjén — okvetlenül szálljanak vitába, mert kizárólag így vagyunk képesek 20 év célzatos, rosszindulatú férdítéseit ellensúlyozni.

Az egyinással szembenálló felfogások kiegyenlítődésekének két területe van: élet és iskola.

⁵ Székely Károly: Felvidéki iskoláink. (Pedagógiai Szeminárium, 1938-39. 4. sz.)

⁶ Gróf. Teleki Pál kultuszminiszter nyilatkozata a nemzetiségi iskolákról (Néptanító Lapja, 1939. II. 1. 75.).

⁷ Gyakorlati értékénél fogva hasonló dicsérettel szólunk a „Tanterv a kisebbségi népiskolák számára” Bp. 1938., c. műről is.

Az iskolai léleknevelés aránylag egyszerűbb, mivel a kíváncsi hatások láncolata valóban folytonos. A folyó tanév végeztével azonban mégis szükségesnek bizonyul Budapesten s a visszacsatolt Felvidék kultúrközpontjaiban az átképző-tanfolyamok szervezése, amelyeken főként nemzetismereti tárgyak megbeszélése kapna helyet, továbbá a közoktatás egysége érdekében módszertani különbségeket tisztáznának s a legfontosabb tanügyi közigazgatási kérdéseket megtárgyalnák. A nyári tanfolyamok munkatervének összeállítását megkönnyítené s különben is célirányos lenne, hogyha még az évvárás előtt sikerülne valamelyik felvidéki művelődési központban (pl. Érsekújvárott) kultúr-ankétet szervezni, ahol szakértő előadók ismertetnék az új helyzettel kapcsolatos kultúrfeladatokat.

Egészen másként fest azonban a helyzet akkor, hogyha az iskolán kívüli népművelés bonyolultabb természetét és a neki megfelelő feladatkört boncolgatjuk. Itt is az az irányelvünk, hogy a különműnek megismert felvidéki szellemiség minél bensőbb összefüggésbe jusson a miénkkel. Azonban a magyar élet periferiáján oly összetettek a viszonyok, hogy éppen a cél érdeke kívánja meg a Felvidék társadalomnevelő tényezőjének, a F.M.K.E. (Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület)-nek a szervezeti különállását. Nem alkalmazható azonban ez a megállapításunk az olyan felvidéki érdekű nevelői (tanítói, tanári) tömörülésekre, amelyek függetlenek az anyaország megfelelő szervezeti formáitól. Ezeknek különállása kizárólag addig indokolható, míg a visszakertült terület-részt be nem állítottuk az új Magyarország művelődéspolitikájának a kereteibe.

Súlyos különbségek áthidalására van szükség a jogi élet viszonylataiban is, azonban a helyzet teljes félreismeréséről tanuskodik az, aki a Felvidék kulturális megszervezését a közigazgatási kérdések élettelen síkjára tolná át. A jogegység visszaállítása aránylag gyorsan, gépiesen és különösebb szakértelem nélkül is megtörténhet, míg a lelki egybe-forrás lehetővé tételének már inkább különlegesek a feltételei.

Ma a legnagyobb kérdés csak az lehet, hogy miként hidaljuk át azokat a különbségeket, amelyek a két országrész művelődési élete között még fennállanak. Szerencsére a közoktatásügyi kormány is felismeri ezt s minden eszközzel dolgozik megvalósításán.

A pillanatnyi helyzet megítélése szerint azonban még mindig két úton, jöllehet egy cél felé halad a „kétarcú“ magyarság. A jelenségek szemléletével kapcsolatban, mint azoknak végső konklúziója, önkénytelenül is felbukkan Eötvös klasszikus mélységű gondolata azokról, akik a hegy teteje felé különböző utakon indultak el, minél feljebb haladnak, annál közelebb vannak egymáshoz s a csúcson kezét nyújthatnak.

A sokszor ellentétesen működő szellemi erők összefogását, váltságba került kultúréletünk kibontakozását sürgeti a megnagyobbodott Magyarországgal járó felelősségtudat is, hogy betölthessük Istentől rendelt hivatásunkat a Dunamedencében.

Wagner Ferenc.